ΛΥΜΕΝΑ ΘΕΜΑΤΑ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ
ΕΡΓΟ - ΕΝΕΡΓΕΙΑ

Συγγραφή – Επιμέλεια: Παναγιώτης Φ. Μοίρας

ΣΟΛΩΜΟΥ 29 - ΑΘΗΝΑ ☎ 6932 946778
www.pmoiras.weebly.com

Θέμα 1

Σώμα μάζας m κινείται στο επίπεδο xy με διάνυσμα θέσης $\vec{r} = A\cos\omega t\hat{x} + B\sin\omega t\hat{y}$ όπου A, B θετικές σταθερές.
α) Να δείξετε ότι το σώμα κινείται σε έλλειψη.
β) Να δείξετε ότι η δύναμη που δρα στο σώμα είναι διατηρητική και να σχεδιάσετε την κατεύθυνσή της.
γ) Να υπολογίσετε το έργο που παράγεται από τη δύναμη κατά την κίνηση του σώματος από το A στο B, όπου τα A και B είναι τα άκρα των ημιαξόνων της έλλειψης.

(Τμήμα Μηχανολόγων Μηχανικών Ε.Μ.Π.)

Λύση

α) Είναι: $x = A\cos\omega t \Rightarrow \cos^2\omega t = x^2/A^2$
και $y = B\sin\omega t \Rightarrow \sin^2\omega t = y^2/B^2$
Προσθέτοντας τις παραπάνω κατά μέλη και σύμφωνα με τη βασική τριγωνομετρική σχέση $\cos^2\omega t + \sin^2\omega t = 1$ προκύπτει:
$\frac{x^2}{A^2} + \frac{y^2}{B^2} = 1$, η οποία αποτελεί την εξίσωση τροχιάς και παριστάνει έλλειψη.

β) Η δύναμη που δρα στο σώμα είναι :

$$\vec{F} = m\vec{a} = m\frac{d\vec{\upsilon}}{dt} = m\frac{d^2\vec{r}}{dt^2} = m(-A\omega^2\cos\omega t\hat{x} - B\omega^2\sin\omega t\hat{y}) =$$

$$= -m\omega^2(A\cos\omega t\hat{x} + B\sin\omega t\hat{y}) \Rightarrow \vec{F} = -m\omega^2\vec{r} = -m\omega^2(x\hat{x} + y\hat{y})$$

Για να είναι η παραπάνω δύναμη διατηρητική θα πρέπει να είναι αστρόβιλη. Άρα ο στροβιλισμός της είναι :

$$\vec{\nabla}\times\vec{F} = \begin{vmatrix} \hat{x} & \hat{y} & \hat{z} \\ \partial/\partial x & \partial/\partial y & \partial/\partial z \\ -m\omega^2 x & -m\omega^2 y & 0 \end{vmatrix} = 0\hat{x} - 0\hat{y} + 0\hat{z} = 0$$

Συνεπώς αφού $\vec{\nabla}\times\vec{F} = 0$ η $\vec{F}$ είναι συντηρητική.

Επειδή η δύναμη είναι της μορφής $\vec{F} = F(r)\hat{r} = -m\omega^2 r\hat{r}$ είναι κεντρική και συγκεκριμένα ελκτική αφού $F(r) < 0$. Δηλαδή η $\vec{F}$ έχει την διεύθυνση του διανύσματος θέσης $\vec{r}$ και αντίθετη φορά από αυτό, όπως φαίνεται στο σχήμα.

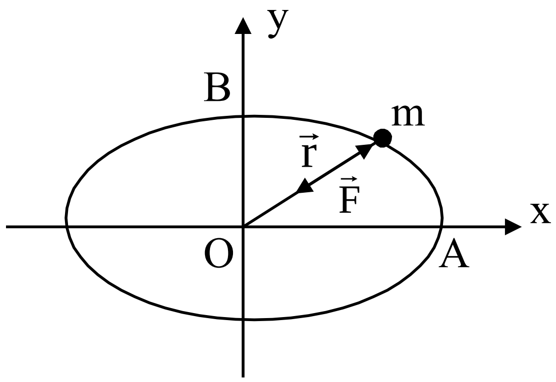

γ) Η δυναμική ενέργεια της δύναμης $\vec{F}$ υπολογίζεται ως εξής :

$$F = -\frac{dV}{dr} \Rightarrow \int_0^V dV = -\int_0^r F dr \Rightarrow V = m\omega^2 \int_0^r r dr \Rightarrow V(r) = \frac{1}{2} m\omega^2 r^2$$

Άρα το έργο της δύναμης για μετακίνηση από το σημείο Α στο Β ισούται με τη διαφορά της δυναμικής ενέργειας στα σημεία αυτά. Δηλαδή :

$$W_{A\to B} = V_A - V_B = \frac{1}{2} m\omega^2 r_A^2 - \frac{1}{2} m\omega^2 r_B^2 \Rightarrow W_{A\to B} = \frac{1}{2} m\omega^2 (A^2 - B^2)$$

Θέμα 2

Σώμα μάζας m κινείται ευθύγραμμα με ταχύτητα $\upsilon = c\sqrt{x}$, όπου c σταθερά και x η απόσταση που διανύει το σώμα. Να υπολογιστεί το έργο των δυνάμεων συναρτήσει του χρόνου.

(Τμήμα Φυσικής Ε.Κ.Π.Α.)

Λύση

Από το θεώρημα έργου – κινητικής ενέργειας προκύπτει :

$$W = \Delta K = K_{\tau\varepsilon\lambda} - K_{\alpha\rho\chi} = \frac{1}{2}m\upsilon^2 - \frac{1}{2}m\upsilon_o^2$$

Αλλά επειδή $\upsilon = c\sqrt{x}$ για x=0 είναι $\upsilon_o = 0$ οπότε : $W = \frac{1}{2}mc^2x$ **(1)**

Επίσης από τον ορισμό της ταχύτητας προκύπτει :

$$\upsilon = \frac{dx}{dt} \Rightarrow c\sqrt{x} = \frac{dx}{dt} \Rightarrow \int_0^x \frac{dx}{\sqrt{x}} = c\int_0^t dt \Rightarrow 2\sqrt{x} = ct \Rightarrow x = \frac{c^2t^2}{4} \qquad \textbf{(2)}$$

Άρα η **(1)** λόγω της **(2)** δίνει :

$$W = \frac{1}{2}mc^2\frac{c^2t^2}{4} \Rightarrow W(t) = \frac{mc^4t^2}{8}$$

Θέμα 3

Σώμα κινείται υπό την επίδραση της δύναμης $\vec{F} = (y - x^2)\hat{x} + 3xy\hat{y}$.
Να υπολογισθεί το έργο της δύναμης αυτής για μετακίνηση του σώματος από το σημείο (0,0) μέχρι το σημείο (2,4) ακολουθώντας τις εξής διαδρομές:
α) Πάνω στον άξονα x από το (0,0) ως το (2,0) και παράλληλα προς τον άξονα y ως το (2,4).
β) Πάνω στον άξονα y από το (0,0) ως το (0,4) και παράλληλα προς τον άξονα x ως το (2,4).
γ) Την ευθεία από το (0,0) στο (2,4).
δ) Την παραβολή $y=x^2$.

(Τμήμα Φυσικής Ε.Κ.Π.Α.)

Λύση

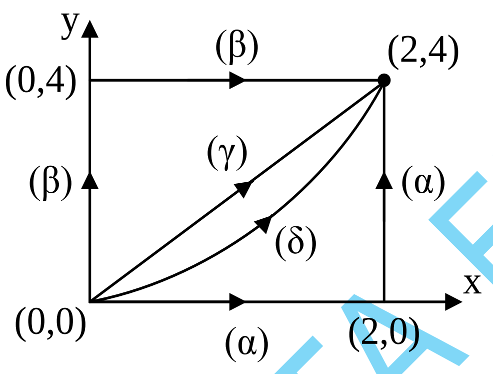

Γενικά το έργο της δύναμης είναι:

$$W = \int_c \vec{F} \cdot d\vec{r} =$$

$$= \int_{(0,0)}^{(2,4)} [(y - x^2)\hat{x} + 3xy\hat{y}] \cdot (dx\hat{x} + dy\hat{y}) =$$

$$= \int_{(0,0)}^{(2,4)} (y - x^2)dx + 3xydy \qquad \textbf{(1)}$$

α) Κατά μήκος της διαδρομής από το (0,0) στο (2,0) είναι y=0 και dy=0 ενώ στη διαδρομή από το (2,0) στο (2,4) είναι x=2 και dx=0, οπότε διαχωρίζοντας το ολοκλήρωμα **(1)** προκύπτει :

$$W = \int_{(0,0)}^{(2,0)} (y - x^2)dx + 3xydy + \int_{(2,0)}^{(2,4)} (y - x^2)dx + 3xydy =$$

$$= -\int_0^2 x^2 dx + 6\int_0^4 ydy = \left[-\frac{x^3}{3}\right]_0^3 + 6\left[\frac{y^2}{2}\right]_0^4 = -\frac{8}{3} + 48 = \frac{136}{3} \text{ Joule}$$

β) Ανάλογα κατά μήκος της διαδρομής από το (0,0) στο (0,4) είναι x=0 και dx=0 ενώ στη διαδρομή από το (0,4) στο (2,4) είναι y=4 και dy=0.

Επομένως διαχωρίζοντας το ολοκλήρωμα **(1)** προκύπτει :

$$W = \int_{(0,0)}^{(0,4)} (y - x^2)dx + 3xydy + \int_{(0,4)}^{(2,4)} (y - x^2)dx + 3xydy =$$

$$= 0 + \int_0^2 (4 - x^2)dx = \left[4x - \frac{x^3}{3}\right]_0^2 = 8 - \frac{8}{3} = \frac{16}{3} \text{Joule}$$

γ) Η ευθεία που περνά από τα σημεία (0,0) και (2,4) περιγράφεται από την εξίσωση y=2x κι από αυτήν προκύπτει dy=2dx.
Συνεπώς αντικαθιστώντας τα y,dy στην **(1)** προκύπτει το απλό ολοκλήρωμα ως προς x:

$$W = \int_0^2 (2x - x^2)dx + 3x2x2dx = \int_0^2 (11x^2 + 2x)\, dx = \left[11\frac{x^3}{3} + x^2\right]_0^2 = \frac{100}{3} \text{Joule}$$

δ) Στην περίπτωση αυτή είναι: $y=x^2$ και dy=2xdx, οπότε η **(1)** γίνεται:

$$W = \int_0^2 (x^2 - x^2)dx + 3xx^2 2xdx = \int_0^2 6x^4 dx = \left[\frac{6}{5}x^5\right]_0^2 = \frac{192}{5} \text{ Joule}$$

Παρατηρείται ότι επειδή το έργο είναι διαφορετικό στις τέσσερις αυτές διαδρομές η δοθείσα δύναμη $\vec{F}$ είναι μη συντηρητική, πράγμα το οποίο αποδεικνύεται εύκολα δείχνοντας ότι $\vec{\nabla} \times \vec{F} \neq 0$.

Θέμα 4

Σωματίδιο κινείται υπό την επίδραση της δύναμης

$$\vec{F} = (2x - y + z)\hat{x} + (x + y - z^2)\hat{y} + (3x - 2y + 4z)\hat{z}$$

πάνω στο επίπεδο xy και διαγράφει περιφέρεια κύκλου με κέντρο την αρχή των αξόνων και ακτίνα 3m. Υπολογίστε το έργο της δύναμης για πλήρη περιστροφή.

(Τμήμα Φυσικής Ε.Κ.Π.Α.)

Λύση

Είναι:

$$W = \oint_c \vec{F}\cdot d\vec{r} = \oint_c (2x - y + z)dx + (x + y - z^2)dy + (3x - 2y + 4z)dz \qquad \textbf{(1)}$$

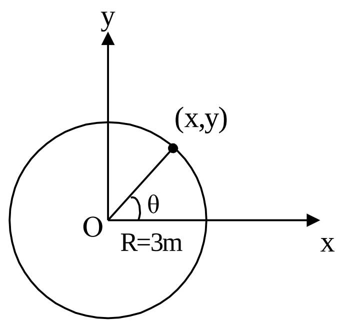

Αλλά επειδή το σωματίδιο κινείται σε κυκλική τροχιά στο επίπεδο xy οι παραμετρικές εξισώσεις είναι:

$x = 3\cos\theta$, $y = 3\sin\theta$ και $z=0$ με

$$0 \le \theta \le 2\pi$$

Επίσης από τις παραπάνω προκύπτει: $dx=-3\sin\theta\, d\theta$, $dy= 3\cos\theta d\theta$ και $dz=0$

Οπότε η **(1)** γίνεται:

$$W = \int_0^{2\pi} (6\cos\theta - 3\sin\theta)(-3\sin\theta)d\theta + (3\cos\theta + 3\sin\theta)3\cos\theta d\theta =$$

$$= \int_0^{2\pi} (9\sin^2\theta - 18\sin\theta\cos\theta + 9\cos^2\theta + 9\sin\theta\cos\theta)d\theta =$$

$$= \int_0^{2\pi} \left[9(\sin^2\theta + \cos^2\theta) - 9\sin\theta\cos\theta\right]d\theta = 9\int_0^{2\pi}(1 - \sin\theta\cos\theta)d\theta$$

Αλλά : $\sin\theta\cos\theta = \frac{1}{2}\sin 2\theta$ οπότε :

$$W = 9\int_0^{2\pi}\left(1 - \frac{1}{2}\sin 2\theta\right)d\theta = 9\left[\theta + \frac{1}{2}\frac{\cos 2\theta}{2}\right]_0^{2\pi} = 9\left(2\pi + \frac{1}{4} - 0 - \frac{1}{4}\right) \Rightarrow$$

$$\Rightarrow W = 18\pi \text{ Joule}$$

Θέμα 5

Εξετάστε κατά πόσο το έργο του πεδίου που παράγει την δύναμη:

$$\vec{F} = (y^2z^3 - 6xz^2)\hat{x} + 2xyz^3\hat{y} + (3xy^2z^2 - 6x^2z)\hat{z}$$

που ασκείται σε κάποιο σωματίδιο από μια θέση Α ως μια Β θα εξαρτάται από την καμπύλη που συνδέει τα σημεία Α και Β.

(Τμήμα Μηχανικών Μεταλλείων – Μεταλλουργών Ε.Μ.Π.)

Λύση

Ο στροβιλισμός της $\vec{F}$ είναι:

$$\vec{\nabla}\times\vec{F} = \begin{vmatrix} \hat{x} & \hat{y} & \hat{z} \\ \partial/\partial x & \partial/\partial y & \partial/\partial z \\ y^2z^3 - 6xz^2 & 2xyz^3 & 3xy^2z^2 - 6x^2z \end{vmatrix} =$$

$$= \hat{x}(6xyz^2 - 6xyz^2) - \hat{y}(3y^2z^2 - 12xz - 3y^2z^2 + 12xz) + \hat{z}(2yz^3 - 2yz^3) = 0$$

Άρα αφού $\vec{\nabla}\times\vec{F} = 0$ η δύναμη $\vec{F}$ είναι συντηρητική κι επομένως το έργο της για την μετακίνηση σωματιδίου μεταξύ των σημείων Α και Β δεν θα εξαρτάται από την καμπύλη που συνδέει τα σημεία αυτά.

Θέμα 6

α) Βρείτε τη δύναμη $\vec{F}$, που προσδιορίζεται από το διατηρητικό (συντηρητικό) δυναμικό πεδίο: $V(x,y,z) = k(y\cos z + x^2 e^{-y})$, όπου k είναι μια σταθερά.
β) Ένα σωματίδιο μάζας m κινείται με ταχύτητα $\vec{\upsilon}$ στην περιοχή του δυναμικού πεδίου που ορίστηκε στο σκέλος **(α)**. Την χρονική στιγμή t_A βρίσκεται στο σημείο $\vec{r}_A = \hat{y}$ και επιδρά πάνω του μια εξωτερική δύναμη $\vec{f} = \alpha\vec{\upsilon}\times\vec{\Omega}$, (όπου α είναι μια θετική σταθερά, $\vec{\upsilon}$ η ταχύτητα του σωματιδίου και $\vec{\Omega}$ μια σταθερά διανυσματική ποσότητα). Την χρονική στιγμή t_B το σωματίδιο βρίσκεται στο σημείο $\vec{r}_B = 2\hat{x} + (7\pi/5)\hat{z}$. Υπολογίστε την μεταβολή της κινητικής ενέργειας του σωματιδίου από το σημείο Α στο σημείο Β.

(Τμήμα Ηλεκτρολόγων Μηχανικών Ε.Μ.Π.)

Λύση

α) Η ζητούμενη δύναμη $\vec{F}$ δίνεται από τη σχέση:

$$\vec{F} = -\vec{\nabla}V = -\left(\frac{\partial V}{\partial x}\hat{x} + \frac{\partial V}{\partial y}\hat{y} + \frac{\partial V}{\partial z}\hat{z}\right) =$$

$$= -\left[2kxe^{-y}\hat{x} + k(\cos z - x^2 e^{-y})\hat{y} - ky\sin z\hat{z}\right] \Rightarrow$$

$$\Rightarrow \vec{F} = -2kxe^{-y}\hat{x} - k(\cos z - x^2 e^{-y})\hat{y} + ky\sin z\hat{z}$$

β) Σύμφωνα με το θεώρημα έργου – κινητικής ενέργειας για την μετακίνηση του σωματιδίου από το σημείο Α στο Β ισχύει:

$$\Sigma W_{A\to B} = \Delta K \Rightarrow \Delta K = W_{\vec{F}} + W_{\vec{f}} \qquad \textbf{(1)}$$

Αλλά: $W_{\vec{f}} = \int_A^B \vec{f}\cdot d\vec{r} = \int_A^B (\alpha\vec{\upsilon}\times\vec{\Omega})\cdot d\vec{r} = \int_A^B (\alpha\vec{\upsilon}\times\vec{\Omega})\cdot\vec{\upsilon}dt$

(επειδή $\vec{\upsilon} = \frac{d\vec{r}}{dt} \Rightarrow d\vec{r} = \vec{\upsilon}dt$)

Όμως αφού το διάνυσμα $\vec{\upsilon}\times\vec{\Omega}$ είναι κάθετο στο $\vec{\upsilon}$ είναι $(\vec{\upsilon}\times\vec{\Omega})\cdot\vec{\upsilon} = 0$ κι επομένως $W_{\vec{f}} = 0$.

Επίσης επειδή η $\vec{F}$ είναι συντηρητική το έργο της μεταξύ των σημείων Α και Β θα ισούται με τη διαφορά της δυναμικής της ενέργειας. Δηλαδή:

$$W_{\vec{F}} = V(\vec{r}_A) - V(\vec{r}_B) = V(0,1,0) - V(2,0,7\pi/5) = k\cos 0 - k4e^0 = k - 4k = -3k$$

Άρα η **(1)** δίνει: $\Delta K = -3k$

Θέμα 7

Σωματίδιο μάζας m και ηλεκτρικού φορτίου q κινείται σε περιοχή του χώρου όπου υπάρχει ηλεκτρικό και μαγνητικό πεδίο. Το μαγνητικό πεδίο είναι ομογενές $\vec{B} = B\hat{z}$. Η δύναμη που ασκείται από το ηλεκτρικό πεδίο είναι διατηρητική. Η αντίστοιχη δυναμική ενέργεια είναι:

$$V(x,y,z) = \alpha_1 x + \alpha_2 x^2 + b_1 y + b_2 y^2 + c_1 z + c_2 z^2$$

όπου α_1, α_2, b_1, b_2, c_1, c_2 είναι σταθερές με κατάλληλες διαστάσεις.
Τη χρονική στιγμή $t = 0$ το σωματίδιο βρίσκεται στην αρχή των αξόνων ($x = y = z = 0$) με ταχύτητα $\vec{\upsilon}_o = \upsilon_o(\hat{x} + \hat{y})$.

α) Βρείτε την ολική δύναμη $\vec{F} = F_x\hat{x} + F_y\hat{y} + F_z\hat{z}$ που ασκείται στο σωματίδιο τη χρονική στιγμή $t = 0$.

β) Τη χρονική στιγμή t_A το σωματίδιο βρίσκεται στη θέση $\vec{r}_A = x_A\hat{x} + y_A\hat{y} + z_A\hat{z}$. Βρείτε την κινητική του ενέργεια τη χρονική αυτή στιγμή.

(Τμήμα Ηλεκτρολόγων Μηχανικών Ε.Μ.Π.)

Λύση

α) Η ηλεκτρική δύναμη $\vec{F}_e$ εφόσον δίνεται η δυναμική της ενέργεια είναι:

$$\vec{F}_e = -\vec{\nabla}V = -\left(\frac{\partial V}{\partial x}\hat{x} + \frac{\partial V}{\partial y}\hat{y} + \frac{\partial V}{\partial z}\hat{z}\right) =$$

$$= -(\alpha_1 + 2\alpha_2 x)\hat{x} - (b_1 + 2b_2 y)\hat{y} - (c_1 + 2c_2 z)\hat{z}$$

Άρα τη χρονική στιγμή $t = 0$ όπου $x = y = z = 0$ είναι:

$$\vec{F}_e = -\alpha_1\hat{x} - b_1\hat{y} - c_1\hat{z}$$

Η μαγνητική δύναμη $\vec{F}_m$ τη χρονική στιγμή $t = 0$ όπου $\vec{\upsilon}_o = \upsilon_o(\hat{x} + \hat{y})$ είναι:

$$\vec{F}_m = q\vec{\upsilon}_o \times \vec{B} = q\upsilon_o(\hat{x} + \hat{y}) \times B\hat{z} = q\upsilon_o B(\hat{x} \times \hat{z} + \hat{y} \times \hat{z}) \Rightarrow \vec{F}_m = q\upsilon_o B(\hat{x} - \hat{y})$$

Άρα η ολική δύναμη τη χρονική στιγμή $t = 0$ είναι:

$$\vec{F} = \vec{F}_e + \vec{F}_m = (q\upsilon_o B - \alpha_1)\hat{x} - (q\upsilon_o B + b_1)\hat{y} - c_1\hat{z}$$

β) Σύμφωνα με το θεώρημα έργου – κινητικής ενέργειας για τη μετακίνηση του σωματιδίου από τη θέση $\vec{r}_o=(0,0,0)$ ως τη $\vec{r}_A=\left(x_A,y_A,z_A\right)$ ισχύει:

$$\Sigma W=\Delta K \Rightarrow W_{\vec{F}_e}+W_{\vec{F}_m}=K_A-K_O \qquad \textbf{(1)}$$

Αλλά: $$W_{\vec{F}_m}=\int_{\vec{r}_o}^{\vec{r}_A}\vec{F}_m\cdot d\vec{r}=\int_{\vec{r}_o}^{\vec{r}_A}q(\vec{\upsilon}\times\vec{B})\cdot d\vec{r}=\int_{\vec{r}_o}^{\vec{r}_A}q(\vec{\upsilon}\times\vec{B})\cdot\vec{\upsilon}dt=0$$

επειδή $\vec{\upsilon}\perp\vec{\upsilon}\times\vec{B}$ είναι $(\vec{\upsilon}\times\vec{B})\cdot\vec{\upsilon}=0$

και επειδή η $\vec{F}_e$ είναι συντηρητική:

$$W_{\vec{F}_e}=V(\vec{r}_o)-V(\vec{r}_A)=V(0,0,0)-V(x_A,y_A,z_A)=$$

$$=0-\left(\alpha_1x_A+\alpha_2x_A^2+b_1y_A+b_2y_A^2+c_1z_A+c_2z_A^2\right)\Rightarrow$$

$$\Rightarrow W_{\vec{F}_e}=-\alpha_1x_A-\alpha_2x_A^2-b_1y_A-b_2y_A^2-c_1z_A-c_2z_A^2$$

Επίσης: $$K_o=\frac{1}{2}m|\vec{\upsilon}_o|^2=\frac{1}{2}m\left(\sqrt{\upsilon_o^2+\upsilon_o^2}\right)^2=\frac{1}{2}m2\upsilon_o^2\Rightarrow K_o=m\upsilon_o^2$$

Άρα η **(1)** δίνει για την κινητική ενέργεια του σωματιδίου τη χρονική στιγμή t_A:

$$K_A=m\upsilon_o^2-\alpha_1x_A-\alpha_2x_A^2-b_1y_A-b_2y_A^2-c_1z_A-c_2z_A^2$$

Θέμα 8

Σωματίδιο μάζας m κινείται στο επίπεδο υπό την επίδραση της δύναμης $\vec{F} = \alpha(\sin\omega t\hat{x} + \cos\omega t\hat{y})$. Αν για t=0 το σωματίδιο ηρεμεί στην αρχή των αξόνων O, να αποδειχθεί ότι το παραγόμενο έργο σε χρόνο t είναι:

$$W = \frac{\alpha^2}{m\omega^2}(1-\cos\omega t).$$

(Τμήμα Τοπογράφων Μηχανικών Ε.Μ.Π.)

Λύση

Από το θεώρημα έργου – κινητικής ενέργειας προκύπτει:

$$W_F = \Delta K = K_{\tau\varepsilon\lambda} - K_{\alpha\rho\chi} = \frac{1}{2}m\upsilon^2 - 0 = \frac{1}{2}m\upsilon^2 \qquad \textbf{(1)}$$

Εφαρμόζοντας τον 2° νόμο του Newton στους δύο άξονες της κίνησης ξεχωριστά προκύπτει για την ταχύτητα:

$$F_x = m\alpha_x \Rightarrow \alpha\sin\omega t = m\frac{d\upsilon_x}{dt} \Rightarrow \int_0^{\upsilon_x} d\upsilon_x = \frac{\alpha}{m}\int_0^t \sin\omega t dt \Rightarrow$$

$$\Rightarrow \upsilon_x = -\frac{\alpha}{m\omega}\cos\omega t\Big|_0^t = -\frac{\alpha}{m\omega}(\cos\omega t - 1) \Rightarrow \upsilon_x = \frac{\alpha}{m\omega}(1-\cos\omega t)$$

και $$F_y = m\alpha_y \Rightarrow \alpha\cos\omega t = m\frac{d\upsilon_y}{dt} \Rightarrow \int_0^{\upsilon_y} d\upsilon_y = \frac{\alpha}{m}\int_0^t \cos\omega t dt \Rightarrow$$

$$\Rightarrow \upsilon_y = \frac{\alpha}{m\omega}\sin\omega t$$

Άρα: $$\upsilon^2 = \upsilon_x^2 + \upsilon_y^2 = \frac{\alpha^2}{m^2\omega^2}(1+\cos^2\omega t - 2\cos\omega t + \sin^2\omega t) \Rightarrow$$

$$\Rightarrow \upsilon^2 = \frac{2\alpha^2}{m^2\omega^2}(1-\cos\omega t)$$

Επομένως η **(1)** γίνεται: $$W_F = \frac{\alpha^2}{m\omega^2}(1-\cos\omega t)$$

Θέμα 9

Δίνεται η δύναμη $\vec{F} = (x + 2y + \alpha z)\hat{x} + (bx - 3y - z)\hat{y} + (4x + cy + 2z)\hat{z}$.
α) Να βρεθούν τα a, b, c ώστε η δύναμη να είναι συντηρητική.
β) Να βρεθεί η δυναμική της ενέργεια V(x, y, z).

(Τμήμα Ηλεκτρολόγων Μηχανικών Ε.Μ.Π.)

Λύση

α) Η δύναμη θα είναι συντηρητική εάν:

$$\vec{\nabla} \times \vec{F} = 0 \Rightarrow \begin{vmatrix} \hat{x} & \hat{y} & \hat{z} \\ \frac{\partial}{\partial x} & \frac{\partial}{\partial y} & \frac{\partial}{\partial z} \\ F_x & F_y & F_z \end{vmatrix} = 0 \Rightarrow$$

$$\Rightarrow \hat{x}\left(\frac{\partial F_z}{\partial y} - \frac{\partial F_y}{\partial z}\right) - \hat{y}\left(\frac{\partial F_z}{\partial x} - \frac{\partial F_x}{\partial z}\right) + \hat{z}\left(\frac{\partial F_y}{\partial x} - \frac{\partial F_x}{\partial y}\right) = 0$$

όπου $F_x = x + 2y + \alpha z$, $F_y = bx - 3y - z$ και $F_z = 4x + cy + 2z$

Οπότε: $\vec{\nabla} \times \vec{F} = \hat{x}\,(c + 1) - \hat{y}(4 - \alpha) + \hat{z}(b - 2) = 0$

Επομένως για να είναι $\vec{\nabla} \times \vec{F} = 0$, δηλαδή η δύναμη συντηρητική

πρέπει: $\alpha = 4$, $b = 2$, και $c = -1$

β) Αφού η δύναμη $\vec{F} = (x + 2y + 4z)\hat{x} + (2x - 3y - z)\hat{y} + (4x - y + 2z)\hat{z}$ είναι συντηρητική απορρέει από δυναμική ενέργεια έτσι ώστε:

$$\vec{F} = -\vec{\nabla} V \Rightarrow$$

$$\Rightarrow (x + 2y + 4z)\hat{x} + (2x - 3y - z)\hat{y} + (4x - y + 2z)\hat{z} = -\left(\frac{\partial V}{\partial x}\hat{x} + \frac{\partial V}{\partial y}\hat{y} + \frac{\partial V}{\partial z}\hat{z}\right)$$

και εξισώνοντας τις συνιστώσες των δυο μελών προκύπτουν οι:

$$x + 2y + 4z = -\frac{\partial V}{\partial x} \qquad \textbf{(1)}$$

$$2x - 3y - z = -\frac{\partial V}{\partial y} \qquad \textbf{(2)}$$

$$4x - y + 2z = -\frac{\partial V}{\partial z} \qquad \textbf{(3)}$$

Ολοκληρώνοντας την **(1)** ως προς x κρατώντας τα y, z σταθερά προκύπτει:

$$-\int dV = \int (x + 2y + 4z)dx \Rightarrow -V = \frac{x^2}{2} + 2yx + 4zx + c(y, z) \qquad \textbf{(4)}$$

όπου η σταθερά ολοκλήρωσης c(y, z) είναι συνάρτηση των μεταβλητών y, z.
Παραγωγίζοντας την **(4)** ως προς y προκύπτει:

$$-\frac{\partial V}{\partial y} = 2x + \frac{\partial c(y,z)}{\partial y} \overset{(2)}{=} 2x - 3y - z \Rightarrow \frac{\partial c(y,z)}{\partial y} = -3y - z \Rightarrow$$

$$\Rightarrow c(y, z) = \int (-3y - z)dy \Rightarrow c(y, z) = -3\frac{y^2}{2} - zy + c(z)$$

Άρα η **(4)** γράφεται:

$$-V = \frac{x^2}{2} + 2yx + 4zx - \frac{3}{2}y^2 - zy + c(z) \qquad \textbf{(5)}$$

και παραγωγίζοντας την **(5)** ως προς z προκύπτει :

$$-\frac{\partial V}{\partial z} = 4x - y + \frac{\partial c(z)}{\partial z} \overset{(3)}{=} 4x - y + 2z \Rightarrow \frac{\partial c(z)}{\partial z} = 2z \Rightarrow c(z) = \int 2z dz \Rightarrow$$

$$\Rightarrow c(z) = z^2 + c, \quad \text{όπου c σταθερά.}$$

Συνεπώς η δυναμική ενέργεια είναι:

$$V_{(x,y,z)} = -\frac{x^2}{2} - 2yx - 4zx + \frac{3}{2}y^2 + zy - z^2 + c$$

όπου η σταθερά c καθορίζεται από τη θέση μηδενισμού της δυναμικής ενέργειας.

Θέμα 10

Σωματίδιο κινείται υπό την επίδραση της ελκτικής δύναμης $\vec{F} = -\frac{k}{r^2}\hat{r}$ όπου k σταθερά. Η μάζα του σωματιδίου είναι m και η τροχιά του περιφέρεια κύκλου ακτίνας r. Ζητείται η δυναμική και η ολική ενέργεια του σωματιδίου.

(Τμήμα Ναυπηγών Μηχανικών Ε.Μ.Π.)

Λύση

Αφού η δύναμη $\vec{F}$ είναι κεντρική θα είναι συντηρητική. Οπότε η $\vec{F}$ απορρέει από τη δυναμική ενέργεια σύμφωνα με την σχέση:

$$F = -\frac{dV}{dr} \Rightarrow -\frac{k}{r^2} = -\frac{dV}{dr} \Rightarrow \int_0^V dV = k\int_\infty^r \frac{dr}{r^2} \Rightarrow V(r) = -\frac{k}{r}$$

Η κινητική ενέργεια είναι: $K = \frac{1}{2}m\upsilon^2$

Αλλά η δύναμη $\vec{F}$ παίζει τον ρόλο της κεντρομόλου γιατί κατευθύνεται πάντα προς το κέντρο Ο της κυκλικής τροχιάς. Οπότε:

$$F_\kappa = m\alpha_\kappa \Rightarrow \frac{k}{r^2} = m\frac{\upsilon^2}{r} \Rightarrow \upsilon = \sqrt{\frac{k}{mr}}$$

(το αρνητικό πρόσημο της $\vec{F}$ εδώ δεν γράφεται επειδή είναι ομόρροπη της κεντρομόλου επιτάχυνσης και οι δύο είναι στα αρνητικά της ακτινικής διεύθυνσης $\hat{r}$).

Άρα: $K = \frac{k}{2r}$ και η ολική ενέργεια είναι:

$$E = K + V = \frac{k}{2r} - \frac{k}{r} \Rightarrow E = -\frac{k}{2r}$$

Θέμα 11

Υπολογίστε το ελάχιστο ύψος h_{min} από το οποίο πρέπει να αφεθεί κάποιο σώμα για να κάνει πλήρη περιφορά στον κύκλο του σχήματος. Οι τριβές αγνοούνται.

(Τμήμα Χημείας Ε.Κ.Π.Α.)

Λύση

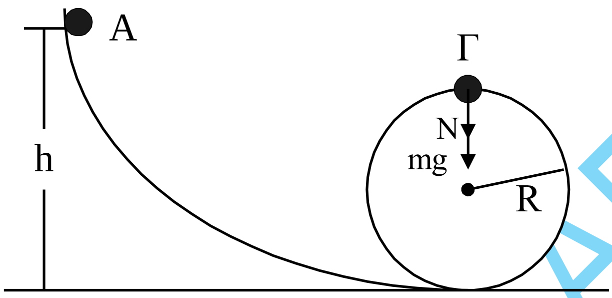

Για να διαγράψει το σώμα τον κύκλο του σχήματος πρέπει να φτάσει και να περάσει το ανώτατο σημείο Γ του κύκλου. Στο σημείο Γ στο σώμα ασκούνται το βάρος του mg και η κάθετη αντίδραση N, οι οποίες παίζουν τον ρόλο της κεντρομόλου δύναμης. Δηλαδή:

$$N + mg = m\frac{\upsilon_\Gamma^2}{R} \Rightarrow N = \frac{m\upsilon_\Gamma^2}{R} - mg \qquad \textbf{(1)}$$

Αλλά πρέπει : $N \geq 0 \overset{(1)}{\Rightarrow} \frac{m\upsilon_\Gamma^2}{R} - mg \geq 0 \Rightarrow \upsilon_\Gamma \geq \sqrt{gR}$

Οπότε : $\upsilon_{\Gamma min} = \sqrt{gR}$ είναι η ελάχιστη ταχύτητα που πρέπει να έχει το σώμα στο ανώτατο σημείο Γ για να κάνει ανακύκλωση (δηλαδή να διαγράψει μια πλήρη περιφορά του κύκλου) και αντιστοιχεί σε N=0 δηλαδή οριακά το σώμα να μην έρχεται σε επαφή με την επιφάνεια.

Άρα από την αρχή διατήρησης της ενέργειας στις θέσεις Α και Γ προκύπτει:

$$K_A + V_A = K_\Gamma + V_\Gamma \Rightarrow 0 + mgh_{min} = mg2R + \frac{1}{2}m\upsilon_{\Gamma min}^2 \Rightarrow$$

$$\Rightarrow gh_{min} = 2gR + \frac{1}{2}gR = \frac{5}{2}gR \Rightarrow h_{min} = \frac{5}{2}R$$

Θέμα 12

Μικρή σφαίρα μάζας m βρίσκεται αρχικά στο σημείο Α και μετά ολισθαίνει στη λεία κυκλική επιφάνεια του σχήματος. Να υπολογιστεί η δύναμη που ασκεί η επιφάνεια πάνω στη σφαίρα συναρτήσει της γωνίας θ όταν αυτή βρίσκεται στο σημείο C.

(Κατατακτήριες εξετάσεις για Φυσικής Ε.Κ.Π.Α.)

Λύση

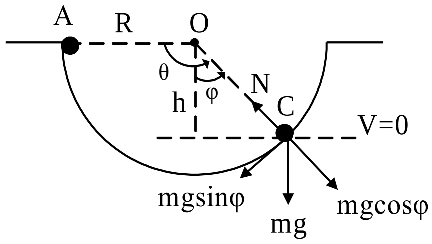

Εφαρμόζοντας την αρχή διατήρησης της ενέργειας μεταξύ των σημείων A και C και θεωρώντας ως επίπεδο μηδενικής δυναμικής ενέργειας αυτό που περνά από το C υπολογίζεται η ταχύτητα της σφαίρας στο C.
Δηλαδή:

$$K_A + V_A = K_C + V_C \Rightarrow 0 + mgh = \frac{1}{2}m\upsilon^2 + 0 \Rightarrow \upsilon = \sqrt{2gh}$$

Αλλά: $h = R\cos\varphi$ και $\cos\varphi = \cos(\theta - \pi/2) = \cos(\pi/2 - \theta) = \sin\theta$
Οπότε : $h = R\sin\theta$

Συνεπώς : $\upsilon = \sqrt{2gR\sin\theta}$ **(1)**

Στο σημείο C η κάθετη αντίδραση N και η συνιστώσα του βάρους $mg\cos\varphi = mg\sin\theta$ παίζουν το ρόλο της κεντρομόλου δύναμης. Δηλαδή:

$$F_\kappa = m\alpha_\kappa \Rightarrow N - mg\sin\theta = m\frac{\upsilon^2}{R} \overset{(1)}{\Rightarrow} N = mg\sin\theta + \frac{m}{R}2gR\sin\theta \Rightarrow$$

$$\Rightarrow N = 3mg\sin\theta$$

Θέμα 13

Σημειακή μάζα m κινείται στο επίπεδο xy. Η δυναμική της ενέργεια είναι: $V = \alpha x^2 + \beta y^2$ όπου α, β θετικές σταθερές.

α) Βρείτε τη δύναμη που δρα πάνω στη μάζα m. Είναι διατηρητική; Αν $\alpha = \beta$ είναι η δύναμη κεντρική;

β) Αν το σώμα κρατηθεί ακίνητο στη θέση y = 0, $x = x_o$ και αφεθεί ελεύθερο στο χρόνο t = 0 να βρεθεί η θέση $\vec{r}(t)$ του σώματος, η ταχύτητά του $\vec{\upsilon}(t)$, η κινητική ενέργεια και η ολική του ενέργεια.

(Τμήμα Αγρονόμων – Τοπογράφων Μηχανικών Ε.Μ.Π.)

Λύση

α) Είναι:

$$\vec{F} = -\vec{\nabla}V = -\left(\frac{\partial V}{\partial x}\hat{x} + \frac{\partial V}{\partial y}\hat{y}\right) = -2\alpha x\hat{x} - 2\beta y\hat{y}$$

Η δύναμη αυτή σαφώς και είναι διατηρητική αφού προέρχεται από τη δυναμική ενέργεια V. Για να το επιβεβαιώσετε αποδείξτε ότι $\vec{\nabla}\times\vec{F} = 0$.

Αν $\alpha = \beta = k$ η δύναμη $\vec{F}$ γίνεται:

$$\vec{F} = -2k(x\hat{x} + y\hat{y}) = -2k\vec{r} = -2kr\hat{r}$$

Δηλαδή τότε η δύναμη $\vec{F}$ είναι κεντρική αφού είναι της μορφής $\vec{F} = F(r)\hat{r}$

β) Από το 2ο νόμο του Newton για τις συνιστώσες της δύναμης προκύπτει:

$$F_x = m\alpha_x \Rightarrow -2\alpha x = m\frac{d\upsilon_x}{dt} = m\frac{d\upsilon_x}{dx}\frac{dx}{dt} \Rightarrow -2\alpha x = m\frac{d\upsilon_x}{dt}\upsilon_x \Rightarrow$$

$$\Rightarrow \int_0^{\upsilon_x}\upsilon_x d\upsilon_x = -\frac{2\alpha}{m}\int_{x_o}^{x} x dx \Rightarrow \frac{\upsilon_x^2}{2} = -\frac{2\alpha}{m}\left.\frac{x^2}{2}\right|_{x_o}^{x} \Rightarrow \upsilon_x^2 = -\frac{2\alpha}{m}\left(x^2 - x_o^2\right) \Rightarrow$$

$$\Rightarrow \upsilon_x = \sqrt{\frac{2\alpha}{m}(x_o^2 - x^2)} \qquad \textbf{(1)}$$

$$\upsilon_x = \frac{dx}{dt} \Rightarrow \int_{x_o}^{x}\frac{dx}{\sqrt{x_o^2 - x^2}} = \sqrt{\frac{2\alpha}{m}}\int_0^t dt \Rightarrow \left[\arcsin\frac{x}{x_o}\right]_{x_o}^{x} = \sqrt{\frac{2\alpha}{m}}t \Rightarrow$$

$$\Rightarrow \arcsin\frac{x}{x_o} - \arcsin 1 = \sqrt{\frac{2\alpha}{m}}t \Rightarrow \arcsin\frac{x}{x_o} = \frac{\pi}{2} + \sqrt{\frac{2\alpha}{m}}t \Rightarrow$$

$$\Rightarrow \frac{x}{x_o} = \sin\left(\frac{\pi}{2} + \sqrt{\frac{2\alpha}{m}}t\right) = \cos\left(\sqrt{\frac{2\alpha}{m}}t\right) \Rightarrow x(t) = x_o\cos\left(\sqrt{\frac{2\alpha}{m}}t\right) \qquad \textbf{(2)}$$

και $\quad F_y = m\alpha_y \Rightarrow -2\beta y = m\frac{d^2y}{dt^2} \Rightarrow \frac{d^2y}{dt^2} + \frac{2\beta}{m}y = 0$

Η γενική λύση της παραπάνω διαφορικής εξίσωσης είναι:

$$y(t) = c_1\cos\left(\sqrt{\frac{2\beta}{m}}t\right) + c_2\sin\left(\sqrt{\frac{2\beta}{m}}t\right) \qquad \textbf{(3)}$$

Άρα: $\quad \upsilon_y(t) = -c_1\sqrt{\frac{2\beta}{m}}\sin\left(\sqrt{\frac{2\beta}{m}}t\right) + c_2\sqrt{\frac{2\beta}{m}}\cos\left(\sqrt{\frac{2\beta}{m}}t\right) \qquad \textbf{(4)}$

Από τις αρχικές συνθήκες έχουμε ότι $y(t=0)=0$ και $\upsilon_y(t=0)=0$ οπότε οι **(3)** και **(4)** δίνουν:

$$\textbf{(3)} \rightarrow 0 = c_1\cdot 1 + c_2\cdot 0 \Rightarrow c_1 = 0$$

$$\textbf{(4)} \rightarrow 0 = -c_1\cdot 0 + c_2\cdot\sqrt{\frac{2\beta}{m}}\cdot 1 \Rightarrow c_2 = 0$$

Άρα: $y(t) = 0$ και $\upsilon_y(t) = 0$

Επομένως το διάνυσμα θέσης του σώματος είναι:

$$\vec{r}(t) = x(t)\hat{x} + y(t)\hat{y} \overset{(2)}{\Rightarrow} \vec{r}(t) = x_o\cos\left(\sqrt{\frac{2\alpha}{m}}t\right)\hat{x}$$

και η ταχύτητά του είναι:

$$\vec{\upsilon}(t) = \frac{d\vec{r}}{dt} \Rightarrow \vec{\upsilon}(t) = -x_o\sqrt{\frac{2\alpha}{m}}\sin\left(\sqrt{\frac{2\alpha}{m}}t\right)\hat{x}$$

Η κινητική ενέργεια είναι:

$$K = \frac{1}{2}m\upsilon^2 = \frac{1}{2}m\upsilon_x^2 = \frac{1}{2}mx_o^2\frac{2\alpha}{m}\sin^2\left(\sqrt{\frac{2\alpha}{m}}t\right) \Rightarrow K(t) = \alpha x_o^2\sin^2\left(\sqrt{\frac{2\alpha}{m}}t\right)$$

Η δυναμική ενέργεια είναι:

$$V(t) = \alpha x^2(t) \overset{(2)}{\Rightarrow} V(t) = \alpha x_o^2 \cos^2\left(\sqrt{\frac{2\alpha}{m}}t\right)$$

Κι επομένως η ολική ενέργεια είναι:

$$E = K(t) + V(t) = \alpha x_o^2 \sin^2\left(\sqrt{\frac{2\alpha}{m}}t\right) + \alpha x_o^2 \cos^2\left(\sqrt{\frac{2\alpha}{m}}t\right) \Rightarrow E = \alpha x_o^2$$

Θέμα 14

Υλικό σημείο μάζας m κινείται στον άξονα x υπό την επίδραση της δύναμης $F(x) = -kx + \frac{k}{\alpha}x^2$, όπου k και α θετικές σταθερές.

α) Να βρεθεί η συνάρτηση δυναμικής ενέργειας και να καθοριστούν οι θέσεις ισορροπίας του υλικού σημείου.

β) Αν το υλικό σημείο ξεκινά από τη θέση x = -α χωρίς αρχική ταχύτητα, να βρεθεί η ταχύτητα με την οποία περνά από τη θέση όπου η δυναμική ενέργεια είναι μέγιστη.

(Τμήμα Ηλεκτρολόγων Μηχανικών Ε.Μ.Π.)

Λύση

α) Η δυναμική ενέργεια υπολογίζεται από τη δύναμη μέσω της σχέσης :

$$F = -\frac{dV}{dx} \Rightarrow \int_0^V dV = -\int_0^x F(x)dx = -\int_0^x \left(-kx + \frac{k}{\alpha}x^2\right)dx \Rightarrow V(x) = \frac{k}{2}x^2 - \frac{k}{3\alpha}x^3$$

Για τον προσδιορισμό των θέσεων ισορροπίας μηδενίζουμε την πρώτη παράγωγο της V(x). Δηλαδή:

$$\frac{dV}{dx} = 0 \Rightarrow kx - \frac{k}{\alpha}x^2 = 0 \Rightarrow kx\left(1 - \frac{x}{\alpha}\right) = 0 \Rightarrow x = 0 \quad \text{και} \quad x = \alpha$$

Άρα οι θέσεις ισορροπίας είναι οι x=0 και x = α. Για το χαρακτηρισμό αυτών ελέγχουμε το πρόσημο της δεύτερης παραγώγου της V(x) στα σημεία x = 0 και x = α. Δηλαδή:

$$\frac{d^2V}{dx^2} = k - \frac{2k}{\alpha}x$$

Οπότε: $\left.\frac{d^2V}{dx^2}\right|_{x=0} = k > 0$ δηλαδή η $x = 0$ είναι θέση ευσταθούς ισορροπίας

και $\left.\frac{d^2V}{dx^2}\right|_{x=\alpha} = k - \frac{2k}{\alpha}\alpha = -k < 0$

δηλαδή η x=α είναι θέση ασταθούς ισορροπίας.

β) Η δυναμική ενέργεια είναι μέγιστη στη θέση ασταθούς ισορροπίας x = α, αφού εκεί παρουσιάζει μέγιστο η συνάρτηση V(x).
Εφαρμόζοντας την αρχή διατήρησης της ενέργειας μεταξύ των θέσεων x = -α και x = α υπολογίζεται η ζητούμενη ταχύτητα. Έτσι:

$$V_{(-\alpha)} + K_{(-\alpha)} = V_{(\alpha)} + K_{(\alpha)} \Rightarrow \frac{k}{2}\alpha^2 + \frac{k}{3\alpha}\alpha^3 + 0 = \frac{k}{2}\alpha^2 - \frac{k}{3\alpha}\alpha^3 + \frac{1}{2}m\upsilon^2 \Rightarrow$$

$$\Rightarrow \frac{1}{2}m\upsilon^2 = \frac{2k}{3}\alpha^2 \Rightarrow \upsilon^2 = \frac{4k}{3m}\alpha^2 \Rightarrow \upsilon = 2\alpha\sqrt{\frac{k}{3m}}$$

Θέμα 15

Σώμα μάζας m κινείται σε πεδίο κεντρικών δυνάμεων μέσα στο οποίο η δυναμική του ενέργεια δίνεται από τη σχέση:

$$V = A\left(-3r_o^2/r^2 + 2r_o^3/r^3\right)$$

όπου A και r_o είναι θετικές σταθερές και r η απόσταση του σώματος από ακίνητο σημείο O.

α) Να βρεθεί η δύναμη που ασκείται πάνω στο σώμα.

β) Δείξτε ότι υπάρχει θέση ευσταθούς ισορροπίας του σώματος και προσδιορίστε τη θέση αυτή.

γ) Αν το σώμα αφεθεί ελεύθερο με αρχική ταχύτητα μηδέν σε άπειρη απόσταση από το O, να βρεθεί η ταχύτητά του στην απόσταση r_o και η απόσταση στην οποία η ταχύτητα του σώματος θα ξαναγίνει μηδέν.

(Τμήμα Αγρονόμων – Τοπογράφων Μηχανικών Ε.Μ.Π.)

Λύση

α) Η δύναμη που ασκείται στο σώμα είναι:

$$F = -\frac{dV}{dr} = -A\left(6\frac{r_o^2}{r^3} - 6\frac{r_o^3}{r^4}\right) \Rightarrow F = \frac{6Ar_o^2}{r^3}\left(\frac{r_o}{r} - 1\right)$$

β) Η θέση ισορροπίας αντιστοιχεί στο σημείο μηδενισμού της πρώτης παραγώγου της δυναμικής ενέργειας. Δηλαδή:

$$\frac{dV}{dx} = 0 \Rightarrow A\left(6\frac{r_o^2}{r^3} - 6\frac{r_o^3}{r^4}\right) = 0 \Rightarrow r = r_o$$

Ο χαρακτηρισμός της θέσης ισορροπίας γίνεται με έλεγχο του προσήμου της δεύτερης παραγώγου της δυναμικής ενέργειας στο σημείο $r = r_o$. Είναι:

$$\frac{d^2V}{dr^2} = A\left(-18\frac{r_o^2}{r^4} + 24\frac{r_o^3}{r^5}\right)$$

και $$\left.\frac{d^2V}{dr^2}\right|_{r=r_o} = A\left(-\frac{18}{r_o^2} + \frac{24}{r_o^2}\right) = \frac{6A}{r_o^2} > 0$$

Δηλαδή στη θέση $r = r_o$ παρουσιάζεται ελάχιστο κι επομένως η θέση αυτή είναι θέση ευσταθούς ισορροπίας.

γ) Εφαρμόζοντας την αρχή διατήρησης της ενέργειας μεταξύ του απείρου και της θέσης $r = r_o$ προκύπτει:

$$K(\infty) + V(\infty) = K(r_o) + V(r_o) \Rightarrow 0 + 0 = \frac{1}{2}m\upsilon^2 + A\left(-3\frac{r_o^2}{r_o^2} + 2\frac{r_o^3}{r_o^3}\right) \Rightarrow$$

$$\Rightarrow \frac{1}{2}m\upsilon^2 - A = 0 \Rightarrow \upsilon = \sqrt{\frac{2A}{m}} \qquad \textbf{(1)}$$

Ενώ εφαρμόζοντας την αρχή διατήρησης της ενέργειας μεταξύ των θέσεων $r = r_o$ και της θέσης r όπου η ταχύτητα του σώματος θα ξαναγίνει μηδέν, προκύπτει:

$$K(r_o) + V(r_o) = K(r) + V(r) \Rightarrow \frac{1}{2}m\upsilon^2 - A = 0 + A\left(-3\frac{r_o^2}{r^2} + 2\frac{r_o^3}{r^3}\right) \overset{(1)}{\Rightarrow}$$

$$\Rightarrow \frac{1}{2}m\frac{2A}{m} - A = A\left(-3\frac{r_o^2}{r^2} + 2\frac{r_o^3}{r^3}\right) \Rightarrow 0 = A\left(-3\frac{r_o^2}{r^2} + 2\frac{r_o^3}{r^3}\right) \Rightarrow r = \frac{2}{3}r_o$$

Θέμα 16

Ένα σώμα έχει δυναμική ενέργεια που δίνεται από τις σχέσεις:

$V(r) = -1$ για $r \le 1$ και $V(r) = \frac{1}{r} - \frac{2}{r^2}$ για $r \ge 1$ (σε μονάδες S.I.)

όπου r είναι η απόσταση του σώματος από ένα σταθερό κέντρο.

α) Να βρεθεί η δύναμη $\vec{F}$ που ασκεί το πεδίο πάνω στο σώμα. Που είναι ελκτική και που είναι απωστική η δύναμη;

β) Σχεδιάστε τη συνάρτηση $V(r)$ (αναδεικνύοντας μόνο τα κύρια χαρακτηριστικά της).

γ) Με ποια ταχύτητα πρέπει να εκτοξευθεί το σώμα, από απόσταση $r = \infty$ προς το κέντρο για να μπορέσει να φθάσει στο σημείο r = 0; Το σώμα έχει μάζα m = 1kgr.

δ) Αν σε κάποια στιγμή το σώμα βρίσκεται στο σημείο r = 0 και έχει ολική ενέργεια $E_{ολ} = 0$, σε ποια περιοχή του χώρου μπορεί να κινηθεί;

(Σχολή Εφαρμοσμένων Μαθηματικών & Φυσικών Επιστημών Ε.Μ.Π.)

Λύση

α) Η δύναμη που ασκείται στο σώμα είναι:

$$F = -\frac{dV}{dr} = \begin{cases} 0, & r \le 1 \\ \frac{1}{r^2} - \frac{4}{r^3}, & r \ge 1 \end{cases}$$

Για να είναι η δύναμη ελκτική πρέπει:

$$F(r) < 0 \Rightarrow \frac{1}{r^2} - \frac{4}{r^3} < 0 \Rightarrow \frac{4}{r^3} > \frac{1}{r^2} \Rightarrow r < 4$$

Αντίστοιχα η δύναμη είναι απωστική όταν $F(r) > 0$ δηλαδή όταν r>4.

β) Η δυναμική ενέργεια μηδενίζεται όταν: $V(r) = 0 \Rightarrow \frac{1}{r} - \frac{2}{r^2} = 0 \Rightarrow r = 2$

Επίσης για $r \le 1$ είναι $V(r) = -1$ και για $r \to \infty$ είναι $V(r) \to 0$

Τα σημεία ακρότατων της $V(r)$ (θέσεις ισορροπίας του σώματος) είναι:

$$\frac{dV}{dr} = 0 \Rightarrow -\frac{1}{r^2} + \frac{4}{r^3} = 0 \Rightarrow r = 4$$

και $\frac{d^2V}{dr^2} = \frac{2}{r^3} - \frac{12}{r^4}$ δηλαδή :

$$\left.\frac{d^2V}{dr^2}\right|_{r=4} = \frac{2}{64} - \frac{12}{256} = \frac{8-12}{256} = -\frac{4}{256} = -\frac{1}{64} < 0$$

Άρα στο σημείο r = 4 η $V(r)$ παρουσιάζει μέγιστο, δηλαδή είναι θέση ασταθούς ισορροπίας. Για r = 4 είναι $V(r=4)=1/8$.
Η γραφική παράσταση της συνάρτησης $V(r)$ φαίνεται στο ακόλουθο σχήμα:

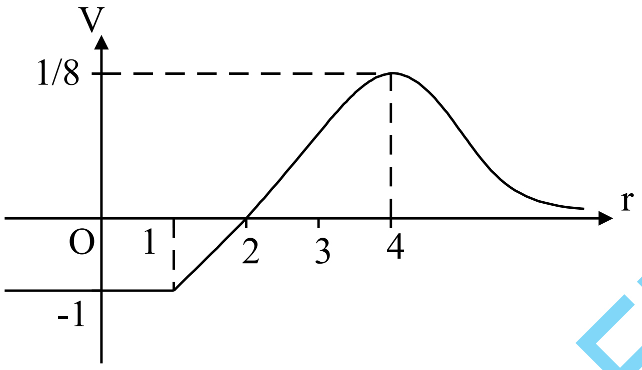

γ) Για να μπορέσει το σώμα να φθάσει από το άπειρο στο σημείο r = 0 αρκεί να φτάσει στη θέση μεγίστου r = 4, αφού μετά θα ασκηθεί ελκτική δύναμη σε αυτό. Στη θέση r = 4 είναι V = max κι επειδή Ε = Κ + V = σταθ. θα είναι K = min = 0.

Εφαρμόζοντας την αρχή διατήρησης της ενέργειας μεταξύ των θέσεων $r=\infty$ και r = 4 προκύπτει:

$$K_{(\infty)}+V_{(\infty)}=K_{(4)}+V_{(4)}\Rightarrow\frac{1}{2}m\upsilon^2+0=0+\frac{1}{8}\overset{(m=1kg)}{\Rightarrow}\upsilon^2=\frac{1}{4}\Rightarrow\upsilon=\frac{1}{2}\,m/sec$$

δ) Αν το σώμα βρεθεί στη θέση r = 0 με ολική ενέργεια Ε = 0, τότε όπως παρατηρείται από το παραπάνω διάγραμμα δυναμικής ενέργειας αυτό μπορεί να κινηθεί στην περιοχή $-\infty\le r\le 2$.

Θέμα 17

Η δυναμική ενέργεια για τη δύναμη μεταξύ των δύο ατόμων Α και Β ενός διατομικού μορίου δίνεται προσεγγιστικά από τη σχέση:

$$V(x) = -C\left[\left(\frac{\alpha}{x}\right)^6 - \left(\frac{\alpha}{x}\right)^{12}\right]$$

όπου α και C είναι θετικές σταθερές και x είναι η απόσταση ανάμεσα στα δύο άτομα. Η μάζα του ατόμου Α είναι ίση με m ενώ το άτομο Β έχει αρκετά μεγαλύτερη μάζα ώστε να μπορεί να θεωρηθεί ακίνητο. Το άτομο Α κινείται πάνω στον άξονα +x.

α) Σχεδιάστε τη συνάρτηση $V(x)$.

β) Βρείτε τη δύναμη που ασκείται πάνω στο άτομο Α.

γ) Τι είδους κίνηση θα επακολουθήσει αν το άτομο Α είναι αρχικά ακίνητο στο σημείο x = 2α και αφεθεί ελεύθερο;

(Τμήμα Χημικών Μηχανικών Ε.Μ.Π.)

Λύση

α) Είναι:

$$\frac{dV}{dx} = 0 \Rightarrow -C\left(-6\frac{\alpha^6}{x^7} + \frac{12\alpha^{12}}{x^{13}}\right) = 0 \Rightarrow 12\frac{\alpha^{12}}{x^{13}} = 6\frac{\alpha^6}{x^7} \Rightarrow x^6 = 2\alpha^6 \Rightarrow x = 2^{1/6}\alpha$$

και $$\frac{d^2V}{dx^2} = -C\left(42\frac{\alpha^6}{x^8} - 156\frac{\alpha^{12}}{x^{14}}\right) = C\left(156\frac{\alpha^{12}}{x^{14}} - 42\frac{\alpha^6}{x^8}\right)$$

Άρα: $$\left.\frac{d^2V}{dx^2}\right|_{x=2^{1/6}\alpha} = C\left(156\frac{\alpha^{12}}{2^{14/6}\alpha^{14}} - 42\frac{\alpha^6}{2^{8/6}\alpha^8}\right) = C\left(\frac{156}{2^{7/3}\alpha^2} - \frac{42}{2^{4/3}\alpha^2}\right) =$$

$$= C\left(\frac{156}{\sqrt[3]{128\alpha^2}} - \frac{42}{\sqrt[3]{16\alpha^2}}\right) = C\left(\frac{156}{5{,}04\alpha^2} - \frac{42}{2{,}52\alpha^2}\right) = C\left(\frac{31}{\alpha^2} - \frac{16{,}6}{\alpha^2}\right) = 14{,}4\frac{C}{\alpha^2} > 0$$

ηλαδή η $x = 2^{1/6}\alpha$ είναι θέση ευσταθούς ισορροπίας.

Η $V(x)$ μηδενίζεται όταν:

$$V(x) = 0 \Rightarrow \frac{\alpha^6}{x^6} = \frac{\alpha^{12}}{x^{12}} \Rightarrow x^6 = \alpha^6 \Rightarrow x = \alpha$$

Ενώ για $x \to 0$ είναι $V(x) \to \infty$ και για $x \to \infty$ είναι $V(x) \to 0$.

Η γραφική παράσταση της V(x) φαίνεται στο ακόλουθο διάγραμμα:

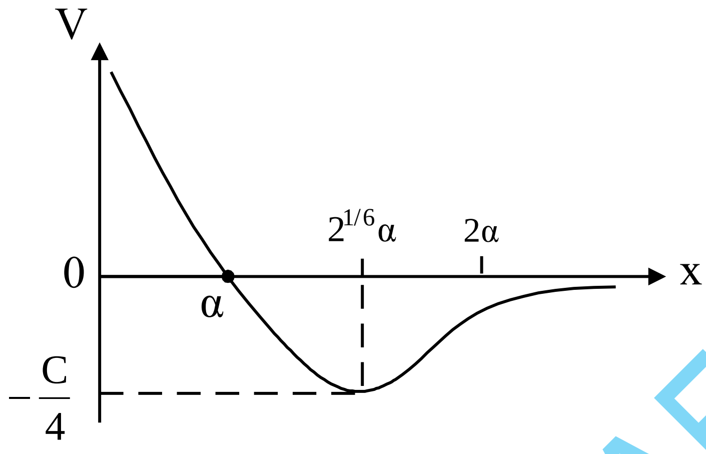

β) Η δύναμη που ασκείται πάνω στο άτομο Α είναι:

$$F = -\frac{dV}{dx} \Rightarrow F = C\left(-6\frac{\alpha^6}{x^7} + 12\frac{\alpha^{12}}{x^{13}}\right)$$

γ) Αν το σώμα αφεθεί ελεύθερο από την ακινησία στη θέση x = 2α , τότε όπως φαίνεται και από το διάγραμμα δυναμικής ενέργειας αυτό θα εκτελέσει μικρές ταλαντώσεις γύρω από τη θέση ευσταθούς ισορροπίας.

Θέμα 18

Σώμα κινείται πάνω στον άξονα x, έχει μάζα m = 2kgr και δυναμική ενέργεια που δίνεται από τη σχέση : $V(x) = x^2 (x-4)^2$ (σε μονάδες S.I.)

α) Να βρεθεί η δύναμη F(x) που ασκεί το πεδίο στο σώμα. Να σχεδιαστεί πρόχειρα η συνάρτηση V(x), αφού βρεθούν τα χαρακτηριστικά της σημεία.

β) Να βρεθούν τα σημεία ισορροπίας του σώματος και να εξετασθεί αν είναι σημεία ευσταθούς ή ασταθούς ισορροπίας.

γ) Αν το σώμα έχει ολική ενέργεια E = 8, να σχεδιαστούν προσεγγιστικά στο διάγραμμα V(x) τα όρια των τιμών του x ανάμεσα στα οποία μπορεί να κινηθεί το σώμα (δεν χρειάζονται αριθμητικές τιμές).

δ) Αν σε κάποια στιγμή το σώμα βρίσκεται στο σημείο x = 0, ποια είναι η ελάχιστη αρχική ταχύτητα που πρέπει να του δώσουμε ώστε να περάσει από το σημείο x = 4;

(Σχολή Εφαρμοσμένων Μαθηματικών & Φυσικών Επιστημών Ε.Μ.Π.)

Λύση

α) Η δύναμη που ασκείται στο σώμα είναι:

$$F(x) = -\frac{dV}{dx} \Rightarrow F(x) = -4x^3 + 24x^2 - 32x$$

Είναι:

$$\frac{dV}{dx} = 0 \Rightarrow 4x^3 - 24x^2 + 32x = 0 \Rightarrow x(4x^2 - 24x + 32) = 0 \Rightarrow$$

$$\Rightarrow x = 0, \quad x = 2, \quad x = 4 \ \text{(ακρότατα)}$$

και $\frac{d^2V}{dx^2} = 12x^2 - 48x + 32$ οπότε: $\left.\frac{d^2V}{dx^2}\right|_{x=0} = 32 > 0$, $\left.\frac{d^2V}{dx^2}\right|_{x=2} = -16 < 0$

και $\left.\frac{d^2V}{dx^2}\right|_{x=4} = 32 > 0$

Δηλαδή στα σημεία x = 0 και x = 4 η συνάρτηση V(x) παρουσιάζει ελάχιστο, ενώ στο σημείο x = 2 μέγιστο.

Επίσης είναι: $V(x) = 0 \Rightarrow x = 0, \ x = 4$

Η γραφική παράσταση της V(x) φαίνεται στο ακόλουθο σχήμα:

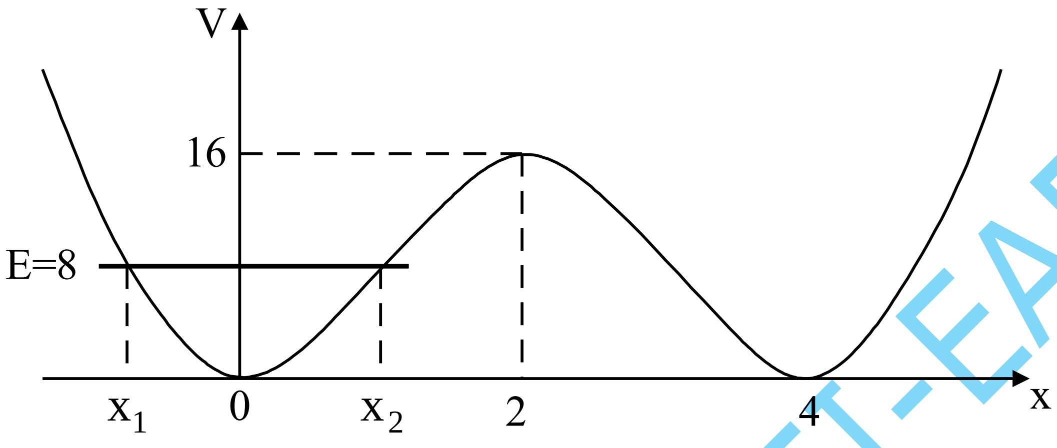

β) Από την παραπάνω ανάλυση παρατηρείται ότι τα σημεία ακροτάτων αποτελούν τις θέσεις ισορροπίας του σώματος και συγκεκριμένα τα σημεία ελαχίστων x = 0 και x = 4 είναι σημεία ευσταθούς ισορροπίας, ενώ το σημείο μεγίστου x = 2 είναι σημείο ασταθούς ισορροπίας.

γ) Η περιοχή κίνησης του σώματος $x_1 \le x \le x_2$ όταν αυτό έχει ολική ενέργεια E = 8 φαίνεται πάνω στο διάγραμμα V(x).

δ) Αν το σώμα βρίσκεται στο σημείο x = 0 για να φτάσει στο x = 4 αρκεί να περάσει το σημείο μεγίστου x = 2. Έτσι η ελάχιστη αρχική ταχύτητα αντιστοιχεί στο να φτάσει το σώμα με μηδενική ταχύτητα στο x = 2.

Εφαρμόζοντας λοιπόν την αρχή διατήρησης της ενέργειας μεταξύ των σημείων x = 0 και x = 2 προκύπτει:

$$K(0)+V(0)=K(2)+V(2) \Rightarrow \frac{1}{2}m\upsilon^2+0=0+16 \Rightarrow \frac{1}{2}2\upsilon^2=16 \Rightarrow \upsilon=4m/sec$$

Θέμα 19

Ένα σώμα με μάζα m = 1kgr κινείται σε μια διάσταση υπό την επίδραση δυναμικής ενέργειας $V(x) = kx^2 - k'x^3$, όπου $k = 1\text{N/m}$ και $k' = (1/3)\text{N}/\text{m}^2$ (βλ. σχήμα).

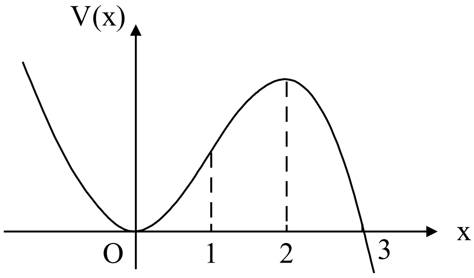

α) Να βρείτε τα σημεία ισορροπίας της $V(x)$, καθώς και τα σημεία που μηδενίζεται.
β) Να υπολογίσετε και να σχεδιάσετε τη δύναμη $F(x)$.
γ) Το σώμα ξεκινά από τη θέση x = 1 με αρχική ταχύτητα $\vec{\upsilon} = -1\hat{x}\text{m/s}$. Να περιγράψετε την κίνησή του.

(Τμήμα Μηχανολόγων Μηχανικών Ε.Μ.Π.)

Λύση

α) Είναι: $\frac{dV}{dx} = 0 \Rightarrow 2kx - 3k'x^2 = 0 \Rightarrow x(2k - 3k'x) = 0 \Rightarrow x(2 - x) = 0 \Rightarrow$

$\Rightarrow x = 0, x = 2$ (σημεία ισορροπίας)

Όπως φαίνεται από το σχήμα το σημείο x = 0 είναι σημείο ευσταθούς ισορροπίας και το x = 2 σημείο ασταθούς ισορροπίας. Αυτό αποδεικνύεται και σύμφωνα με το κριτήριο της δεύτερης παραγώγου d^2V/dx^2.
Τα σημεία όπου μηδενίζεται η $V(x)$ είναι:

$$V(x) = 0 \Rightarrow kx^2 - k'x^3 = 0 \Rightarrow x^2(k - k'x) = 0 \Rightarrow x^2\left(1 - \frac{x}{3}\right) = 0 \Rightarrow$$

$$\Rightarrow x = 0,\ x = 3$$

β) Η δύναμη που ασκείται στο σώμα είναι:

$$F = -\frac{dV}{dx} = -2kx + 3k'x^2 \Rightarrow F(x) = -2x + x^2$$

Μελέτη της συνάρτησης $F(x)$:

$$\frac{dF}{dx} = 0 \Rightarrow -2 + 2x = 0 \Rightarrow x = 1$$

$\frac{d^2F}{dx^2} = 2 > 0$ δηλαδή στο σημείο x = 1 η F(x) παρουσιάζει ελάχιστο.

$F(x) = 0 \Rightarrow -2x + x^2 = 0 \Rightarrow x = 0,\ x = 2$

Η γραφική παράσταση της $F(x)$ φαίνεται στο ακόλουθο σχήμα:

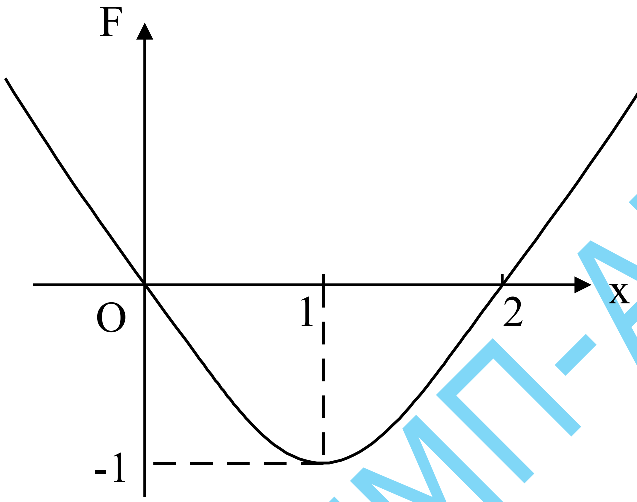

γ) Όπως φαίνεται από το διάγραμμα της $V(x)$, αν το σώμα ξεκινήσει από το σημείο x = 1 με αρχική ταχύτητα $\vec{\upsilon} = -1\hat{x} m/s$ (δηλαδή κινούμενο προς τα αριστερά) τότε αυτό θα εκτελέσει μικρές ταλαντώσεις περί τη θέση ευσταθούς ισορροπίας x = 0.

Θέμα 20

Ένα σωματίδιο μάζας m κινείται σε ένα μονοδιάστατο δυναμικό πεδίο. Η δυναμική του ενέργεια είναι:

$$V(x) = D\left[e^{-2\alpha(x-x_o)} - 2e^{-\alpha(x-x_o)}\right]$$

όπου x_o, D και α θετικές ποσότητες.

α) Βρείτε την ελάχιστη τιμή της δυναμικής ενέργειας και τη θέση που συμβαίνει.

β) Βρείτε τις οριακές τιμές της $V(x)$ για $x \to -\infty$ και $x \to +\infty$ και σχεδιάστε ποιοτικά την $V(x)$.

γ) Για ποιες τιμές της ολικής ενέργειας E το σωματίδιο θα παραμένει φραγμένο σε μια περιοχή του χώρου; Σχεδιάστε την αντίστοιχη περιοχή σε μια τυπική περίπτωση.

δ) Για ποιες τιμές της ολικής ενέργειας το σωματίδιο διαφεύγει στο άπειρο; Υπολογίστε την οριακή ταχύτητα (σε άπειρη απόσταση) από το θεώρημα διατήρησης της ενέργειας.

(Τμήμα Ηλεκτρολόγων Μηχανικών Ε.Μ.Π.)

Λύση

α) Η συνάρτηση $V(x)$ παρουσιάζει ελάχιστο όταν:

$$\frac{dV}{dx} = 0 \Rightarrow D\left[-2\alpha e^{-2\alpha(x-x_o)} + 2\alpha e^{-\alpha(x-x_o)}\right] = 0 \Rightarrow e^{-2\alpha(x-x_o)} = e^{-\alpha(x-x_o)} \Rightarrow$$

$$\Rightarrow -2\alpha(x-x_o) = -\alpha(x-x_o) \Rightarrow -2\alpha x + 2\alpha x_o = -\alpha x + \alpha x_o \Rightarrow$$

$$\Rightarrow \alpha x = \alpha x_o \Rightarrow x = x_o$$

και $\dfrac{d^2V}{dx^2} = D\left[4\alpha^2 e^{-2\alpha(x-x_o)} - 2\alpha^2 e^{-\alpha(x-x_o)}\right]$ οπότε:

$$\left.\frac{d^2V}{dx^2}\right|_{x=x_o} = D(4\alpha^2 e^0 - 2\alpha^2 e^0) = D(4\alpha^2 - 2\alpha^2) = 2D\alpha^2 > 0$$

Δηλαδή στη θέση $x = x_o$ (η οποία είναι θέση ευσταθούς ισορροπίας) η $V(x)$ έχει ελάχιστη τιμή η οποία είναι:

$$V(x = x_o) = D(e^0 - 2e^0) = D(1-2) \Rightarrow V(x = x_o) = -D$$

β) Όταν $x \to -\infty$ είναι: $e^{-2\alpha(x-x_0)} = e^{-\alpha(x-x_0)} = e^{+\infty} \to \infty$
οπότε η $V(x) \to \infty$,

ενώ όταν $x \to +\infty$ είναι: $e^{-2\alpha(x-x_0)} = e^{-\alpha(x-x_0)} = e^{-\infty} \to 0$

οπότε η $V(x) \to 0$.

Η $V(x)$ μηδενίζεται όταν:

$$V(x) = 0 \Rightarrow e^{-2\alpha(x-x_o)} = 2e^{-\alpha(x-x_o)} \Rightarrow -2\alpha^{(x-x_o)} = \ell n2 - \alpha(x - x_o) \Rightarrow$$

$$\Rightarrow x = x_o - \frac{\ell n2}{\alpha}$$

Και για $x = 0$ είναι: $V(x=0) = D(e^{2\alpha x_o} - 2e^{\alpha x_o})$

Στο ακόλουθο σχήμα δίνεται η γραφική παράσταση της $V(x)$:

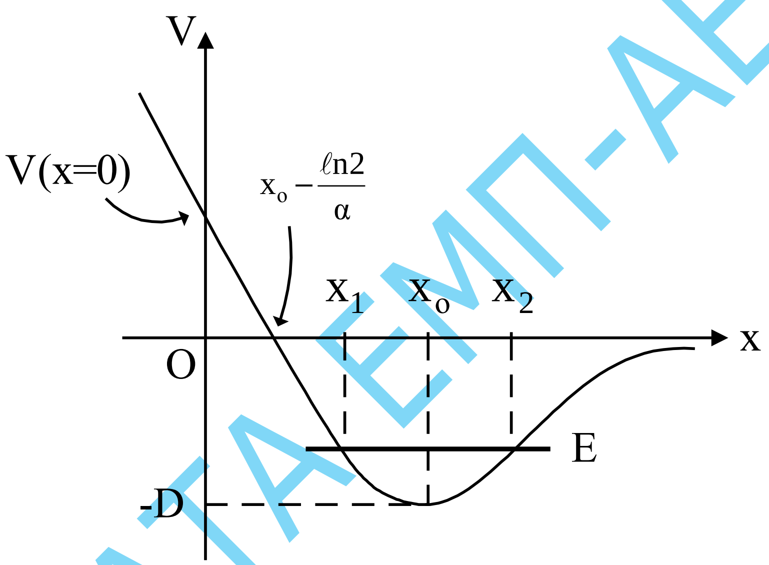

γ) Από το παραπάνω διάγραμμα της δυναμικής ενέργειας συμπεραίνεται ότι αν η ολική ενέργεια του σωματιδίου είναι $-D \le E \le 0$ τότε η κίνηση του σωματιδίου θα είναι φραγμένη σε μια περιοχή γύρω από τη θέση ισορροπίας $x = x_o$.
Μια τυπική περίπτωση φαίνεται στο σχήμα όπου για τη συγκεκριμένη ολική ενέργεια E το σωματίδιο δύναται να κινηθεί στην περιοχή $x_1 \le x \le x_2$.

δ) Για να διαφύγει το σωματίδιο στο άπειρο θα πρέπει η ολική του ενέργεια να είναι $E \ge 0$. Οπότε η οριακή περίπτωση αντιστοιχεί στη θέση όπου είναι E = 0. Άρα εφαρμόζοντας την αρχή διατήρησης της ενέργειας μεταξύ της θέσης όπου E = 0 και του απείρου προκύπτει ότι η οριακή ταχύτητα του σωματιδίου στο άπειρο είναι:

$$E = K(\infty) + V(\infty) \Rightarrow 0 = \frac{1}{2} m\upsilon_{op}^2 + 0 \Rightarrow \upsilon_{op} = 0$$